

CZU: 343.541:343.625:343.9

DOI: 10.5281/zenodo.7366773

ANALIZA CRIMINOLOGICĂ A FEMICIDULUI

ȚURCAN Arina,

doctorandă, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, avocată

ORCID: 0000-0003-0058-9655

DONȚU Ion,

candidat la funcția de procuror

ORCID: 0000-0003-4131-8093

Violence against women and domestic violence is a widespread phenomenon in the Republic of Moldova, which violates their rights and human dignity. National estimates from the Women's Well-Being and Safety Study show that almost three-quarters of Moldovan women (73%) who have ever had an intimate partner have been subjected to some form of violence. The most common form of violence from an intimate partner is psychological violence, which 71% of women said they were subjected to (well above the EU average of 43%). Femicide is the extreme, culminating form of violence against women and girls who live continuously in a violent environment. This form of violence is influenced by hatred, contempt, pleasure, a sense of honor, etc. and can take place in both the private and public spheres, with abusers often being intimate partners, family members or people who know the victim. According to the Global Homicide Report 2019, UNODC, 87,000 women and girls died in 2017. The share of women killed by their intimate partner or other family member in total femicide cases increased from 47% in 2012, at 58% in 2017 (from 48,000 to 50,000 victims). Home remains the most dangerous place for women, who continue to bear the heaviest burden of lethal victimization due to gender inequality and stereotypes. Although women and girls worldwide account for a much smaller share of homicide victims out of the total number of homicides (19% - women and girls, 81% - men and boys), they are more often killed by their intimate or family partner. (64% - women and 36% - men). In the Republic of Moldova, as a result of femicide acts, an average of 40 women and girls die annually, and the most frequent place of committing the crime of femicide is the victim's home (30.8%, followed by common housing (27.7%).

Cuvinte cheie: violență fizică, violență psihologică, femicid, prevenire

Femicidul este forma extremă, culminantă de manifestare a violenței față de femei și fete care în mod continuu trăiesc într-un mediu violent. Această formă de violență este influențată de ură, dispreț, plăcere, simțul onoarei, etc. și poate avea loc atât în sfera privată, cât și ce publică, agresorii fiind frecvent partenerii intimi, membrii familiei sau persoane care cunosc victima. [13, p.5]

Prin introducerea termenului *femicid*, s-a dorit a crește conștientizarea faptului că moartea violentă a femeilor și fetelor este o crimă care nu trebuie confundată cu termenul de *omucidere*.

Raportorul special al Organizației Națiunilor Unite (ONU) pe problemele violenței față de femei, a cauzelor și a consecințelor violenței a menționat că crimele de genul dat nu sunt incidente izolate, care apar brusc și pe neașteptate, dar sunt acte supreme de violență care apar ca rezultat a unei violențe continue.

Aceasta a identificat un set de categorii extinse ale femicidului, divizându-le în directe și indirecte, subliniind că formele femicidului depind de contextul sociocultural al fiecărui stat. . [8, p.5-5]

Categoriile directe includ: (i) omorul femeilor și fetelor în rezultatul violenței în familie de partenerul intim sau familial; (ii) omorul misogin în numele onoarei; (iii) omorul femeilor și fetelor în conflicte armate; (iv) omorul fetelor și femeilor din cauza zestrei; (v) omorul femeilor și fetelor din cauza identității de gen și a orientării sexuale; (vi) omorul infantil al fetelor sau selecția în bază de gen a copilului; (vii) omorul etnic sau indigen.

Categoriile indirecte cuprind: (i) decesul ca rezultat al avortului clandestin și nesigur; (ii) mortalitatea maternă; (iii) decesul ca rezultat al practicilor periculoase (de exemplu: mutilare genitală); (iv) decesul legat de traficul de ființe umane, trafic de droguri, crime organizate; (v) decesul ca rezultat al neglijării, foamei, relelor tratament.

Astfel, indicatorii care delimitează femicidul de omorul săvârșit în privința bărbaților sunt următorii:

- (i) în majoritatea cazurilor actele de femicid sunt săvârșite de actualii sau foștii parteneri de viață;
- (ii) actele de femicid sunt precedate de violența în familie continuă, amenințări sau intimidare, violența sexuală;
- (iii) actele de femicid se caracterizează prin raporturi inegale de putere și resurse ale femeilor în comparație cu cele ale partenerilor lor.

În literatura de specialitate există diferite abordări în analiza fenomenului de femicid. Principiul de bază al *abordării sociologice* a femicidului este că femeile și bărbații sunt uciși în circumstanțe sociale diferite și de diferiți făptași. *Abordarea feministă* atrage atenția la dominația patriarhală, în același timp cu investigarea uciderii femeilor, iar *cea a drepturilor omului* extinde femicidul dincolo de letal, până la forme extreme de violență împotriva femeilor. [13, p. 6]

Cazurile de femicid nu se produc ca rezultat a unui incident izolat și nici a unui singur factor de risc. De obicei, există mai multe indicii care semnalează riscul, dar acestea, sunt ignorate de victime, rude și prieteni apropiați victimei, membri ai comunității.

Unul din factorii de risc asociați femicidul în Republica Moldova este prezența violenței fizice, de lungă durată, asociată cu alte forme de violență, inclusiv amenințări de omor. Frecvent victimele violenței nu apelează după ajutor la organele de ordine publică, de drept sau de protecție socială, încercând să ascundă violența. [13, p. 39]

Violența împotriva femeilor și violența în familie este un fenomen larg răspândit în Republica Moldova, ce lezează drepturile și demnitatea umană a

acestora. Estimările naționale realizate prin Studiul ***Bunăstarea și siguranța femeilor***, atestă că aproape trei sferturi din femeile din Moldova (73%) care au avut vreodată un partener intim au fost supuse unei forme de violență. Cea mai răspândită formă de violență din partea unui partener intim este violența psihologică, la care au spus că au fost supuse 71% din femeile (cu mult peste media UE de 43%). Cu toate acestea, violența împotriva femeilor este puțin raportată către poliție și alte organizații și există o lipsă de încredere în instituțiile care ar trebui să ofere sprijin și servicii victimelor. Deși multe femei suferă vătămări corporale și consecințe psihologice ca urmare a celui mai grav incident de violență fizică și/sau sexuală pe care l-au avut, foarte puține au raportat aceste cazuri la poliție sau la alte instituții. Rușinea, frica de agresor, lipsa sprijinului financiar și neîncrederea în servicii sunt identificate drept bariere în calea raportării. În alte cazuri, femeile renunță să apeleze la organele de drept, deoarece anterior au raportat cazul, dar agresorul a primit pedepse prea blânde sau chiar nu a fost pedepsit pentru că nu s-a reușit a acumula probe. Aplicarea pedepselor prea blânde față de agresori descurajează victimile să apeleze la organele de drept și încurajează comportamentul violent al agresorului. [17, p. 6-10]

În multe cazuri, victimile ezită să se adreseze la serviciile specializate sau la autorități din cauza că le este frică că vor fi stigmatizate, etichetate și învinovățite pentru că soțul este violent. Femeile care au un statut social mai înalt sau o stare materială mai bună, mai rar raportează cazuri de violență în familie. Violența în familie, inclusiv și femucidul, nu ține de starea materială sau socială. Miturile precum că violența în familie este doar în mediile defavorizate social, descurajează victimile să ceară ajutor.

În Republica Moldova, un risc mai mare pentru producerea femucidului se atestă în mediul rural. Creșterea riscului de femucid în mediul rural este explicată de specialiști prin faptul că normele sociale patriarhale care sunt mult mai predominante în zona rurală și care justifică violența față de femei, le împiedică să raporteze cazurile de violență în familie și să acceseze serviciile specializate/esențiale. Creșterea riscului de femucid în mediul rural este determinat și de faptul că femeile ce locuiesc în mediul rural sunt mai vulnerabile la acțiunile agresorilor și au acces limitat la serviciile specializate. În mediul rural există mai puține posibilități de angajare pentru femei, printre oportunitățile de angajare sunt în special cele legate de muncile agricole/sezoniere. Acest fapt le face pe femei să fie dependente financiar de agresori și constituie un obstacol în accesarea serviciilor esențiale/specializate. Pentru ca să poată beneficia de servicii juridice, medicale, asistență psihologică, victima trebuie cel puțin să ajungă în centrul raional, iar pentru aceasta are nevoie de bani pentru transport, de care ea nu întodeauna dispune, fapt ce o face dependentă de agresor și crește

riscul de femicid. [15, p. 13-14]

Un alt factor de risc sporit în cazurile de femicid este sărăcia și dependența financiară a victimei față de agresor. Potrivit Studiului național de analiză a cazurilor de femicid, în peste jumătate din cazuri, victima avea statutul de neangajată/șomeră. Aceste realități vin să valideze ipoteza indicată mai sus precum că sărăcia în rândul femeilor neangajate sau aflate la vârsta de pensionare, le face dependente de agresori și constituie un impediment în raportarea cazurilor și acesarea serviciilor specializate/esențiale, care pot degenera în femicid. [13, p. 25]

Consumul și abuzul de alcool de către agresor reprezintă un alt factor de risc al femicidului.

Studiul național de analiză a cazurilor de femicid, atestă că cazurile de femicid au loc, într-o măsură mai mare noaptea și cel mai frecvent se produc în locuința comună, uneori însă în locuința victimei sau în alte locuri. Sub aspectul relației victimă-agresor cercetările la nivel național atestă că cele mai multe cazuri de deces s-au produs din partea soțului și concubinului, urmate de cele din partea fiului, tatălui, ginerelui, nepotului. Metodele de săvârșire a infracțiunii sunt diverse. Cel mai frecvent sunt utilizate obiectele contondente, urmate de cuțite. În calitate de motiv pentru comiterea infracțiunii, cel mai frecvent, sunt conflictele verbale, gelozia, divorțul/despărțirea/separarea, dar și răzbunarea din partea agresorului. Majoritatea agresorilor își justifică acțiunile violente prin faptul că victima i-a provocat prin inițierea conflictelor verbale. Aceste constatări denotă prezența prejudecăților și stereotipurilor care sunt niște obstacole în fața tragerii la răspundere a agresorilor pentru acte de violență în familie. [13, p. 10, 18]

Factorii de risc sunt completați cu lipsa unor servicii sociale complexe și de lungă durată. Victimele violenței în familie, frecvent, sunt singure în lupta cu agresorii, iar sistemul de protecție juridică și socială, nu tot timpul intervine prompt și eficient. Respectiv, apare necesitatea de îmbunătățire a calității serviciilor. Atitudinea specialiștilor care lucrează cu victimele violenței în familie trebuie să fie una empatică, bazată pe crearea unei relații de încredere.

Cercetătoarea antropologă Marcela Lagarde susține că femicidul implică în mod direct ideea responsabilității statului pentru că presupune că statul nu a putut lua măsuri adecvate pentru a preveni violența care a culminat cu decesul persoanei. Din această cauză, femicidul este văzut drept crimă comisă de stat, prin nerespectarea obligațiilor de prevenire, urmăriri penale și investigare a unor astfel de crime. [18, p. 3]

Pentru a preveni/reducea cazurile de femicid, și în general de violență în privința femeilor, este necesară implicarea activă din partea tuturor reprezentanților statului investiți cu astfel de atribuții.

Cazurile de femicid ar putea fi prevenite prin realizarea activităților de informare a victimelor violenței în familie, dar și un suport de lungă durată acordat acestora în cazul în care acestea doresc să rupă cercul violenței. În acest sens se recomandă desfășurarea campaniilor de informare și elaborarea, diseminarea unui pachet standard de materiale informaționale pentru diferite grupuri sociale privind informarea victimelor violenței în familie despre drepturile lor modul de accesare a serviciilor de protecție și asistență.

Pentru realizarea cu succes a acțiunilor de prevenire a femicidului se impune întreprinderea măsurilor instituționale și administrative pentru a spori capacitatea angajaților poliției, asistenților sociali, medici de evaluare a riscului de femicid prin elaborarea recomandărilor/instrucțiunilor metodice și instruirea acestora.

Concluzii

Violența împotriva femeilor și violența în familie este un fenomen larg răspândit în Republica Moldova, ce lezează drepturile și demnitatea umană a acestora. Estimările naționale realizate prin Studiul ***Bunăstarea și siguranța femeilor***, atestă că aproape trei sferturi din femeile din Moldova (73%) care au avut vreodată un partener intim au fost supuse unei forme de violență. Cea mai răspândită formă de violență din partea unui partener intim este violența psihologică, la care au spus că au fost supuse 71% din femeile (cu mult peste media UE de 43%). Femicidul este forma extremă, culminantă de manifestare a violenței față de femei și fete care în mod continuu trăiesc într-un mediu violent. Această formă de violență este influențată de ură, dispreț, plăcere, simțul onoarei, etc. și poate avea loc atât în sfera privată, cât și cea publică, agresorii fiind frecvent partenerii intimi, membrii familiei sau persoane care cunosc victima.

În Republica Moldova în rezultatul actelor de femicid decedează anual în medie 40 femei și fete, iar locul cel mai frecvent de săvârșire a infracțiunii de femicid, îl constituie domiciliul victimei (30,8%, urmat de locuința comună (27,7%).

Femicidul se diferențiază de omorul săvârșit în privința bărbaților prin faptul că: (i) în majoritatea cazurilor actele de femicid sunt săvârșite de actualii sau foștii parteneri de viață; (ii) actele de femicid sunt precedate de violența în familie continuă, amenințări sau intimidare, violența sexuală; (iii) actele de femicid se caracterizează prin raporturi inegale de putere și resurse ale femeilor în comparație cu cele ale partenerilor lor.

Cazurile de femicid nu se produc ca rezultat a unui incident izolat și nici a unui singur factor de risc. Unul din factorii de risc asociați femicidului în Republica

Moldova este prezența violenței fizice, de lungă durată, asociată cu alte forme de violență, inclusiv amenințări de omor.

Un risc mai mare pentru producerea femicidului se atestă în mediul rural. Creșterea riscului de femicid în mediul rural este determinat de normele sociale patriarhale care sunt mult mai predominante în zona rurală și care justifică violența față de femei, le împiedică să raporteze cazurile de violență în familie și să acceseze serviciile specializate/esențiale. În mediul rural exista mai puține posibilități de angajare pentru femei, printre oportunitățile de angajare sunt în special cele legate de muncile agricole/sezoniere. Acest fapt le face pe femei să fie dependente financiar de agresori și constituie un obstacol în accesarea serviciilor esențiale/specializate.

Un alt factor de risc sporit în cazurile de femicid este sărăcia și dependența financiară a victimei față de agresor.

Pentru a preveni/reducea cazurilor de femicid, și în general de violență în privința femeilor, este necesară implicarea activă din partea tuturor reprezentanților statului investiții cu astfel de atribuții.

Referințe:

Acte internaționale:

1. Convenția Europeană privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, adoptată la Istanbul la 11 mai 2011, în vigoare de la 01.08.2014.
2. Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, adoptată la New York, la 18.12.1979. În: *Tratate internaționale*, vol. I, 1998,
3. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția nr. 217 A (III) din 10.12.1948. În: *Tratate internaționale*, vol. I, 1998,
4. Comitetul CEDAW. 2015. Recomandarea generală nr. 33 privind Accesul femeilor la justiție. alin. 26
5. Standardele CEDAW pentru soluționarea eficientă a cazurilor de violență în bază de gen Recomandarea Generală nr 19
6. Standardele CEDAW pentru consolidarea răspunsului de sănătate la violența în bază de gen Recomandarea Generală nr.24
7. Concluziile comune pentru "Eliminarea și prevenirea tuturor formelor de violență împotriva femeilor și fetelor " Secțiunea C 57 sesiune 2013
8. Rashida Manjoo, Report of the Special Rapporteur on violence against women, causes and consequences, A/HRC/20/16, p.4-5.
https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/A.HRC.20.16_En.pdf

Acte naționale:

9. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994.
10. Codul contravențional al Republicii Moldova. Cartea întâi. Partea specială. Capitolele VII; XVIII-XIX.
11. Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității // M.O. nr. 103 din 29.05.2012, art. 355.

Monografii, manuale ghiduri:

12. AALBERS, C., VÎLCU, N. Obligațiile pozitive ale statului în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în materie de violență în familie Manual Destinat practicienilor din sectorul Justiției pentru a asigura accesul la justiție a victimelor violenței în familie 2019
http://cdf.md/files/resources/145/Handbook_RO.pdf
13. CHEIANU-ANDREI, D. ȚRĂCAN-DONȚU, A. Studiul Național de analiză a cazurilor de femucid, Chișinău, 2021
[file:///C:/Users/Admin/Downloads/Studiul-national-de-analiza-a-cazurilor-de-femicid%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/Studiul-national-de-analiza-a-cazurilor-de-femicid%20(2).pdf)
14. DUBAN, E. Manual de formare pentru judecători și procurori privind asigurarea accesului femeilor la justiție , Elaborat în cadrul proiectului Îmbunătățirea accesului femeilor la justiție în cele șase țări ale Parteneriatului Estic (Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Republica Moldova, Ucraina și Belarus)
15. ȚURCAN, A., VÎLCU, N. Evaluarea răspunsului sistemului de justiție penală la cazurile de violență în familie, Chișinău, 2021
[file:///C:/Users/Admin/Downloads/evaluare-raspuns-coordonat_ro%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/evaluare-raspuns-coordonat_ro%20(5).pdf)
16. Convenția privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. Raport explicativ, pag.36.
17. Studiul Bunăstarea și siguranța femeilor, OSCE, 2019
https://www.osce.org/files/f/documents/e/f/425867_0.pdf
18. Committee of Experts of the Follow-up Mechanism to the Belém do Pará Convention (MESECVI), Declaracion on
<https://www.oas.org/es/mesecvi/docs/declaracionfemicidio-en.pdf> femucid

